הלל צייטלין

משיר אל־מות אשר להודים

השיר הפילוסופי בגורניתה. חלק מן האיפוס התודי מאהבאנראסט, נגלה לבני אירופה בראשונה בשנת 1785 ע"י האנגלי ווילקינס אשר תעתיקו משמש סכסקריט לשפת עמו. פרידריך ווילהלם שלגל, אבי הרומנטיקה הגרמנית והפילוסופיה הראשון לסנסקריט בארץ אשכנז, העתיקו בשנת 1823 לשפה הלטינית. הפלומר הגדול וויל־הלם הומבולט, אחי אלכסנדר הומבולט, הרבה כל כך להעריצו ולהחדיש את השיר האמור עד שבעצם התפעלותו כתב אל יהידו גנץ לאמר: „מודה אני לאל, שהחייני וקיימני עד כה וזכני לקרוא את השיר בגורנ־ריתה". מני אז נעתק השיר האמור כמעט לכל הלשונות שבאירופה וללשונות אחדות — כמו לאשכנזית — פעמים רבות ושונות.

אנכה אני בזה להביא קטעים אחדים מן השיר האמור בהעתקת עברית. אף כי תרגום המלוקח בו לא עברי הוא, אך, בהיותו חובק על פי דרכו את ברזולת הנצח. על כל חושב מחשבות בישראל להכירו ולדעתו. את הקליפה הגאולית נזרוק ואף גם את האריגת הטפוסים שבו (תקרשת המלחמה) נשליך בבוז, אבל בתוך המסמרי־מסתרתי שבו נראה את רוח האדם המתפרץ אל על בחמצו לגלות את המסך מעל פני הבריאה כולה ולראות פני אלהים.

יש בשיר בגורניתה, שאני קורא לו על פי עיקר תכנו „שיר אל־כמות אשר להר דים" רומסמות מפלאות המשאה את האדם מעל לה המנעיות והפעוטות שבחיים, מרוממותו, ולו גם לשעות זרזוות, מעמד הבבא שבאגנו נתגים בו, ומגביהה אותו לאויר המתור שבראשי ההרים הגבוהים.

בהתעתקתי המחשבתית בתרגומים אלה־מיים באשכנזית ובפולנית, הסרתי מן השיר עד כמה שיכולתי את הלבוש הדודי אותו לבוש תנ"כי, ואף גם המשמטתי מסמנ מבטאים אחדים ופסוקים שלמים אחדים אשר רק בחלופי הכתות והפלוגות (קאס־טעס) שבהודו יסודם.

על מלחמת אחים.

א. ויען פריאנה*) ויאמר: כאשר ראיתי את מחנה פרובי עומד הכן לחלחם בי —

ב. אבדי רוסמא, פי נאלם דם. עצמותי ריחפו ושערותי סמרו —

ג. קשתי בידי תחלץ, עורי בוער באש פרחת, ברכי כשלו. אף רוחי בקרבי נבון־תעוה.

ד. ואותות אראת, הדי קמכמ**). אך אותות רעים. אין כל רשע בשעת מן המלחמה אשר ימיתו האחים אלה את אלה.

ה. הדי, פריאנה. אין לי חפץ בנצחון! מה יתנו ומה יוסיפו לי עוד מלך, ער־נג ואף גם החיים הקצרים?

ו. הלא מאחלים אנו גם ממשלה, גם קנין, גם שמחה לכל אלה המחנות המוכנים להחריב על מזבח המלחמה גם את החיים גם את הקנין והרכוש.

ז. מורים, אבות ובנים ואף גם אבות־אבות, דודים, חתנים, נכדים, ניסום וכל קרוב וכל גואל —

אינני חפץ להמיתם אף אם הם לרמי יאבדו, ואף אם אנחל על ידי המיתי אותם את שלשת העולמות כולם, ומה גם רק — נחלת הארץ.

ח. הגם אם אשמים הם בני דריטראש־תרש***), הנה על ראשינו תפול אשר יתה — חשך יושמנו, ורק את הרגע שר אף רגע בתר כימי חיינו?

ט. ואם הם, בחיותם מוכים בסנוורי התאוות והקצף לא יכירו את עותתם ומבלי חשב לשפוך דם יהיו לרוצי־חים —

י. האמנם אנחנו נרמה להם, אנחנו אשר לעולן פליני יחשב לנו שפך דם קרובים?

יא. מה יכבד כול עוונגו אם בעבור חשוב כם פלוכה ואושר המת נמית את בני נזענו.

יב. הלא טוב לי להניח את נשקי מידי ולהקפיד את רוחי ביד שונאי.

יג. כה ירד אדרשונה בבבני מעל מרכבי תון: דאבה לחצה את לבו והחץ והי־קשת גם שניהם מידיו נפלו.

החליפות והנצח.

ויען קרישנה*) ויאמר:

א. אמנם דבריך כנוחים וישרים. אבל אל מספר ואל בכי. החכמים לא יבכו לחיים אף לא למתים.

ב. לא היה אף רגע אשר בו לא הייתי אני ואתה וכל קצינך. אף לא יהיה אף רגע בזה אשר בו לא נהיה עוד.

ג. כאשר יבלה הרוח את ימי הילדות, אם ימי העלומים ואת ימי הזקנה, כן גם יבלה את הגויה כלה ויעבור לתוך גויה אחרת. את זאת יראה החכם— ולא יזדעם.

ד. רק חליפות התוכנה הן הן אשר תסביר כה את הקור ואת החום. אם התגה ואת השמחה. אין עמדה לבל אלה, כי כאשר יבאו הן יחלפו. שא וסבול, בן אדם!

ה. האיש אשר רוחו לא יגוד בחליפות האלה ואחד הוא גם בששון גם בכאב הוא החכם אשר הגעה מנת גורלו.

ו. מה שאין לו הווייה־אמת אין לו הוויה אף עתה. ומה שיש לו הוויה־אמת לא יחדל מהיות נצח, והחכם אשר בין אמת לו יכיר אלו.

ז. דע, כי אין חליפות לכה אשר על ידו הכל נברא; אין מי אשר יסוב כליון הנצחי.

ח. חליפות ותמורות רק לגויות, אבל לא לרוח השוכן בהן, כי הוא לבל חליפה ילבוש וכל מדה ובגול — משתוה לו.

ט. כי על כן — הלחם בן־דאם!

ט. מי שיחשוב כי הרוח ממות או כי הרוח בקרמות הנוה — לא דעת ולא הבנה לו.

י. אין לירח לרוח אף לא מות; אין לו התחלה ואין לו תכלה. כי הוא הוא— הבלתי־יולד, הקדמון, הכל.

יא. ומי שסבור הוא את הרוח ההוא,— איך יוכל להמית את שאת צורמות?

יב. כאשר יפשיט מלביו האדם את בגדיו אשר בלו ולבש בגדים חדשים, כן יפשיט הרוח מעליו גויות אחרות ול־בש גויות אחרות חדשות.

יג. החרב לא תפעיבנו, הלהבה לא תאב־לנו. המים לא ישמיפונו, האויר לא ייבשנו.

יד. הלא הוא הוא אשר לעולם לא ישונה ולא יישאר לכל עין ואף לא לכל דמי־ון, ואם הכר תכיר אותו. — מה לך כי תאבל ותזעף?

טו. ואם גם תחשוב למשפט, כי גם הרוח יולד בכל עת מחדש למען יפות גם הוא כמעם בעמם, גם אז כל האנתך לו אך לחנם הוא.

טז. הולדה — למות. המות — לחולד מחדש. אם לא תבכה לאשר לא ישר־נה.

יז. מאור הוויה — לוט בערפל, עץ חזר

*) קרישנה — אל עליון אשר התגשם בגבור.

*) אחד תגבורים הלוחמים אשר באר־מות הרודי.

**) „בעל חשערות הארוכות" — אחד מתוארי קרישנה. שאלוי אריאנה מרבר.

***) שם המחנה אשר התקוממה נגד אריאנה.

מתם אם נמיתם. לא. לא יסכן לנו בנבור.

יח. ואם יכבה כול עוונגו אם בעבור חשוב כם פלוכה ואושר המת נמית את בני נזענו.

יט. הלא טוב לי להניח את נשקי מידי ולהקפיד את רוחי ביד שונאי.

כ. כה ירד אדרשונה בבבני מעל מרכבי תון: דאבה לחצה את לבו והחץ והי־קשת גם שניהם מידיו נפלו.

ויען קרישנה*) ויאמר:

א. אמנם דבריך כנוחים וישרים. אבל אל מספר ואל בכי. החכמים לא יבכו לחיים אף לא למתים.

ב. לא היה אף רגע אשר בו לא הייתי אני ואתה וכל קצינך. אף לא יהיה אף רגע בזה אשר בו לא נהיה עוד.

ג. כאשר יבלה הרוח את ימי הילדות, אם ימי העלומים ואת ימי הזקנה, כן גם יבלה את הגויה כלה ויעבור לתוך גויה אחרת. את זאת יראה החכם— ולא יזדעם.

ד. רק חליפות התוכנה הן הן אשר תסביר כה את הקור ואת החום. אם התגה ואת השמחה. אין עמדה לבל אלה, כי כאשר יבאו הן יחלפו. שא וסבול, בן אדם!

ה. האיש אשר רוחו לא יגוד בחליפות האלה ואחד הוא גם בששון גם בכאב הוא החכם אשר הגעה מנת גורלו.

ו. מה שאין לו הוויה־אמת אין לו הוויה אף עתה. ומה שיש לו הוויה־אמת לא יחדל מהיות נצח, והחכם אשר בין אמת לו יכיר אלו.

ז. דע, כי אין חליפות לכה אשר על ידו הכל נברא; אין מי אשר יסוב כליון הנצחי.

ח. חליפות ותמורות רק לגויות, אבל לא לרוח השוכן בהן, כי הוא לבל חליפה ילבוש וכל מדה וגבול — משתוה לו.

ט. כי על כן — הלחם בן־דאם!

ט. מי שיחשוב כי הרוח ממות או כי הרוח בקרמות הנוה — לא דעת ולא הבנה לו.

י. אין לירח לרוח אף לא מות; אין לו התחלה ואין לו תכלה. כי הוא הוא— הבלתי־יולד, הקדמון, הכל.

יא. ומי שסבור הוא את הרוח ההוא,— איך יוכל להמית את שאת צורמות?

יב. כאשר יפשיט מלביו האדם את בגדיו אשר בלו ולבש בגדים חדשים, כן יפשיט הרוח מעליו גויות אחרות ול־בש גויות אחרות חדשות.

יג. החרב לא תפעיבנו, הלהבה לא תאב־לנו. המים לא ישמיפונו, האויר לא ייבשנו.

יד. הלא הוא הוא אשר לעולם לא ישונה ולא יישאר לכל עין ואף לא לכל דמ־ון, ואם הכר תכיר אותו. — מה לך כי תאבל ותזעף?

טו. ואם גם תחשוב למשפט, כי גם הרוח יולד בכל עת מחדש למען יפות גם הוא כמעם בעמם, גם אז כל האנתך לו אך לחנם הוא.

טז. הולדה — למות. המות — לחולד מחדש. אם לא תבכה לאשר לא ישר־נה.

יז. מאור הוויה — לוט בערפל, עץ חזר

*) קרישנה — אל עליון אשר התגשם בגבור.

פרופ. ד"ר יוסף קלויזנר

בן המזרח והמערב

(למלאת שבעים שנה לדוד ילין. תרכ"ד — י"ב באדר תרצ"ד)

בין הנימוסים החשובים, שהאיריאל הציגו מתנסם בהם, יש אחד, שהוא חוזר בספרותנו, ואף בספרות הלועזית, מימי „לאן?" של פייארבנד ועד היום. זהו הנימוס, שהציונות באה לגשר בין המזרח והמערב. היהודים, כתוב עם שמוצאו מן המזרח. אבל זה באמנם שנה הוא זר ברר בו המכריע במערב — באירופה ובאמרי־קה — הרי הם המסוגלים ביותר לפתח את המזרח בסובן הכלכלי והתרבותי בכו־ונו ובהרחבו של המערב. מצד אחד, ולפסוג בן המזרח את היופי המחשבי שלו ואת חכמת־המזרח המיוחדת במינה, שנתגלה בתוכו מדורות קדומים ומשתמרת בו כיון המשובח, ולמסור אותם לתמערב, שמשור־רה הגדול של הורג ראינו דרראנאת טאנה, רואה בו רק כריעה והשתחויה לפני המסגיריה והמסרגת נפה — ולא יותר.

אינני יודע, אם באמת שי לנו לחזור ולהיות מתווכים ו„מרסורים מובדרים". אם הנים וקיימים בשביל עצמנו. אנו שר אפים למולדתנו העתיקה שבאסיה. כדי למצוא בה מקום להניח את ראשנו הכואב והדווי ולא כדי לתוך תוצרת חמרית ורד חנית זרה בין אומות זרות.

ואולם עובדה היא, שכל בעל־בשר רון — וישראל הוא שם בעל־בשרון בלא שום ספק — מבקש קיומו מוצא לבוחר תוי בפעולות לא רק בשביל עצמו, אלא גם בשביל אחרים. בשם שאדם גדול אי ופועל בשביל אחרים לא פחות — ולפעמים אף יותר — משהוא חי ופועל בשביל עצמו. כך אף עם גדול אי ופועל בשביל עמים אחרים — ולפעמים אף בשביל העולם כו־לו — בשביל שהוא חי ופועל בשביל עצ־מו — בשביל בניו ובנותיו ובשביל ארצו ומלכלתו.

ולפיכך אל יהא לל בעינינו נימוס אי־דיאליסטי זה אף אם יהא בעינינו לא בטבח של העיונות, אלא אחת מן התכלי־תות, שהציונות מובעת לעצמה.

לצערנו, אין לנו לעת־עתה סימנים הר־בה של גישור כזה בין המזרח והמערב בישוב העברי בארץ.

האשכנזים מכל הארצות — רובו המכ־ריע על הישוב — אין הייתם של רובם כבולם, אלא המשך של ארצות־מולדתם הקודמות עם כל המחרוזות שבהן. והעדות המזרחיות אף הן מבלו יותר מה המחרוזות והמימים בין המזרח משבקבל את מעלותיו ותרבותו.

ואולם יש אדם מישראל בא"י, שבו נתר־כבה התכונות המזרחיות במערביות הר־מוכה נאה — רבי דוד ילין.

כן לאב אשכנזי, מלשרת הראשונים של יוצאי רוסיה ופולניה בארץ, ולאם ספרדיה ממשפחת שושן הבנאדאית המיוחסת, ילד־ירושלים ותינוק של ישיבת „עדת־הדתים" הירושלמית ושל הספרות העברית החדשה כאחת, איחד בקרבו את כל המוב שבמערב עם כל הנאה שבמזרח. מלקתר־פנינו היפה כבר הוא שלעצמו מזינה נאה של מזרח ומערב. וכך הם גם אפיו וסגולות־רוחו. מתון הוא, אינו לחוט אחר חדשות, אחר פריצת־גדרים וסערות־מלחמה; אבל ביחד עם זה הוא עסקן מלא חיים ותנועה. שכל הציוני עברו בעבודה מגורכת לשם הרמת־קרנן של ירושלים בפרס ושל ארץ־ישראל בכלל. אם בו זכר לאותה עצלות הפעולה והמשוכה של המזרח המתנמנם וגרשלבי. ואמנם אין דבר טוב ומועיל שנעשה בא"י בפשך המפשים השנים האחרונות, שלא הוא־שתתף בו דודי ילין השתתפות מרובה. ובכל פעולותיו נתגלתה המתינות המזר־חית. שבאה מתוך החכמה עתיקת־הימים. זו שאינה פזיזה ואינה מבוהלת; ובזכר עם זה נתגלו בהן זריזות מערבית ופעלתנות של אדם אירופי.

ובכעבקנותו כך אף בספריו ובמחקריו המרובים הוא מאחד את המזרח והמערב.

רבי דוד ילין היה אחד מן הראשונים בין הפדגוגים העברים החדשים. עוד בשר־נות השמונים לאאה שעברה הוציא ביחד עם בן־יהודה ספרי־קריאה חדשים מעיקרם בשם „מקרא לילדי ישראל" (ירו־שלים תרס"ו) ו„מקרא לנערי ישראל (שם תרס"ט). שרות חדשה נשבה בהם: רוחי התנ"ך ורוח־המזרח נתמזגו בהם ברוחה של הפדגוגיה האירופית החדשה. אלה היו ספרי־מקרא ראשונים לילדים מישראל, שהעברית הא הלשון הזיה שלהם. וכך הם גם שני ספרי־הלמוד שלו: „לפי הטף" ו„מקרא לפי הטף" (ורושה תרנ"ט), שהיו הראשונים בהוראת „עברית בעברית" ולא לחינם זכו להוצאות הרבה. והספר „לימודי נבואות ומליצות" (ירושלים תרס"ה), שאף בו השתתף מר ילין עם בן־יהודה, היה המכשר וסטולל־הדרך בפני „ספורי־המקרא" ו„דברי נביאים" של ביא־לים, רבניצעי ובן־ציון. ולסוף, „המלון העברי", שהוציא ביחד עם יהודה גרא־בוסקי (יפו תרע"). הוא הראשון מסיני בעברית: לא תרגום המלות העבריות לל־שון לועזית יש כאן, אלא ביאור המלות העבריות במלות עבריות אחרות. כדרכי המפרשים שלנו בימי־הבינים. כל אלה הם ספרים, שהעברית נידונה בהם כלשון מד־רחת ולכשון אירופית היה כאחת.

וכמה דוד ילין המורה והמדגוג כך הוא גם רבי דוד ילין החוקר.

בתור חוקר עסק ילין בשתי תקופות כלי־בד, שבשתיהן יש בן המזרחיות: בתקופת המקרא ובתקופה הערבית־היהודית, שאנו קוראים בה אף הן מבלו יותר מה המחרוזות המקראי ובביאור התנ"ך הקנו לו שם בין החוקרים. בספר מיוחד הוציא את פירושיו לספר איוב (ירושלים תרפ"ו). שבהם הפיע אור עד כמה וכמה מלות ובטויים בתרמים שבספר המלא זה דוקא, שנתחבר סמוך לאדום וערב („איש היה בארץ עוץ"). על־פי הלשון העברית החיה. מאר־מיו בדבר „שירת ישראל על אדמת ישי מטאל" („בהארץ" של ואב יעבץ) ו„מליצת ישמעאל בספרות ישראל" („בהשלח" כר' ה') וכן גם מאמריו על השורטוטים („בהעומר" וב„השלח", כרך ט"ה) ומאמר־ריו בחפיות הארץ ותולדותיה, השובים בה בעיני של כל מתענין בה"י ובתשובה, ובוחמ על זה כתב ספר קטן ונאה: „רבי משה בן מימון" (ורושה תרנ"ח), שנתרגם אנגלית ע"י מלומד כשיראל אברהם'ס (ויליון הרגשה מצדו בעברית את החוכן של ספרו „חיי ההגדים ביומי הביניים" ב„השר לח", כרך ד'). מאמריו המרובים על משחרר־ר ספרד והוצאה „נן המשלים והחידות" לר' שדרום אבואלעפיה (חלק א', ירושר־לים תרצ"ב) בן חלק כ' חולק (נדפס) הם מחר־קרים השובים, שהם קשורים בשיעוריו על שירת־ספרד, שהוא מרצה באוניברסיטה כמה שנים.

ואף בכל המחקרים הללו אנו מרגישים את הכלומר בעל החשכלה המערבית, שהוא בן־המזרח בעיקרו וובשורשיבתו. מגרגש שבאן לפנינו חוקר שידע את המר־רת ואת שתי לשונותיו העיקריות — את הערבית ואת העברית — לא מתוך לימוד וקריאה חקרניים, כרוב המזרחנים האירו־פיים, אלא בתור לשונות חיות, מפי העם. יודע הוא את המזרח לכל סגולותיו ומכ־הנו, לכל אמונותיו הנשגבות והתפלות. ידיעה עצמית. לא מתוך ספרים ומפורים בלבד. ולפיכך הוא טועם גם בשירת־התנ"ך וגם בשירה הספרדית, אף הטעם המיוחד של המזרח הקדום והחדש כאחד; אלא שהוא משתמש כמחקריו בשיטות ובדרכיו של המערב המדעי. ולפיכך יש בכל מ־שבחב ילין בתור חוקר איזו כיסה מיוחדר לו; והיא הוא שמיחדת לו מקום מיוחד לעצמו במדע העברי עד כמה שהוא קשון במזרח: בתקופת התנ"ך, בתקופת הלשון העברית, בדקדוק העברי, בתקופת א"י ועוד.

לא הרבה יצר מר ילין במשך שבעיו שנות־אדם; אבל מה שיצר הוא בעל־חשיב כמה, מפני שהוא בעל־עצמות ומסוריות ואינו מקוים ומתפללים. שבעל־הוכל שלו יזכה לשנים רבות ובהן — לעבודות חד־שות שרוכות בעלות אותה המסוריות ואו־תה החשיבות.

ירושלים־תלפיות, „א באדר, תרצ"ד.

ד"ר י. ציגמן

„מלחמת רפובליקה אחת"

(על ספרו החדש של ווילהלם הרצוג)

הדברים של השנים האחרונות בגרמניה חסר־תם אין שוולה, אשר יקום וידע־ני בפני כל עם ועדה: אני מאשים. ל־נמצאו לה גם המבהיגנים המדויקים, אש־ידעו לשתמש בהזדמנות ההיסטוריו־שבאה לידם. בכדי לקצץ בנטיעות הר־אקעית עד היכמה. שעה שממשלת ווי־לודפרוסבו עשתה אחרי משקם דרויפו־ששמים אבנים בפרקים הגנטישמיי־שבעבה בעלמלים. לה המיוחה מסחל־אברם אחרי נעלמלים על מרקאפ אמנו־טיה שלמה.

ואמנם משום זה, בחלה הריפובליק־ה האשכנזית מעלה כמוהה בכיוון־ליפובל־ה הה הצדפתית, שיראה בזה נצון של בעלמחמת עם הכוחות המשוגים בעבר.

ספרו של הרצוג הוא דבר בעתו לבמ־ה ותרמים לכל השפות האירופאיות. נלו־שיוגיע גם בעברית.

השאלה היהודית עדיין נמצאת (בחיבור להשתלשלות המקרים באשכנז) בהתתענינות האירופאית. אין לך שבוע, שלא יופיע איזה ספר או חיבור הנוגע בפרובלימות האלה. לפני ימים מספר נת־עשרה ספרות זו בספר גדול ורב עדך, שהופיע בשם: „מלחמת רפובליקה אחת". המחבר, ווילהלם הרצוג, סופר ועתונאי ידוע, אף בחריצות ובבשרון על הדור קומנסים והתעודות הנוגעות לתקופת הדריינים בצרפת.

הוא מראה לנו, עד כמה שמש עלין הדריישון מעבר היסטורי לחלמחה־הפלרעה בין הרפובליקאנים הנאורים מצד אחד והמונארכיסטים החשוכים מצד שני. נמ־צאו לה לצרפת בתקופה זו מנהיגים רוסמרים גדולים, אשר יצאו בראש האומה וחלמו את מלחמתה לחופש ועדק. לאיש כנזיס, מדגיש המחבר (המשווה בפרוטרוט את התנאים של שנות 1890 בצרפת למצב הדברים של השנים האחרונות בגרמניה) חסר־תם אין שוולה, אשר יקום וידע־ני בפני כל עם ועדה: אני מאשים. ל־נמצאו לה גם המבהיגנים המדויקים, אש־ידעו לשתמש בהזדמנות ההיסטוריו־שבאה לידם. בכדי לקצץ בנטיעות הר־אקעית עד היכמה. שעה שממשלת ווי־לודפרוסבו עשתה אחרי משקם דרויפו־ששמים אבנים בפרקים הגנטישמיי־שבעבה בעלמלים. לה המיוחה מסחל־אברם אחרי נעלמלים על מרקאפ אמנו־טיה שלמה.

ואמנם משום זה, בחלה הריפובליק־ה האשכנזית מעלה כמוהה בכיוון־ליפובל־ה הה הצדפתית, שיראה בזה נצון של בעלמחמת עם הכוחות המשוגים בעבר.

ספרו של הרצוג הוא דבר בעתו לבמ־ה ותרמים לכל השפות האירופאיות. נלו־שיוגיע גם בעברית.

פ. וויבר

מי הוא?

(הומורסקה)

הוא נגש אלי בעברי ברחוב והושיט לי את ידו:

— מה שלומך, אדוני היקר והנכבד?

הבמתי בפני הדובר כי ודרתרתי בלבי: „פנים אלה אינם מוזרים לי. איפה זה ראיתים? איפה זה נפגשתי עם ברי־ה זה?" ומתוך לחיצת יד הוקה עניתי:

— ברוך השם. הכל בראני ובסדר. מקר־זה אני כי גם לך, אדוני, שלום?

— מצבי הוא. — ענה אותי האיש הדובר כי. — איך זה אומר אליך, אדוני? מצבי הוא בדרך כלל כמו שהיה מקודם. ואתה, אדוני היקר, השבע רצון הגך בחייך ובעסקיך?

— ברוך כאב אני אומר את כל כוח זכרוני ומתאמץ לחזכר, אם ראיתי בבר בחיי את בעל דברי, ואם ראיתיו — איפה ראיתיו? בשעת חרשים לפני זה ואולי לפני שנה, כמדומני, הייתי נפגש אתו לעתים קרובות ואחרי כן נפסקו פגישות־תינו. מדוע זה נפסקו? חירה היא ותתי לחיות... איני יכול לחזכר בשום אופן...